

Giuseppe COCCHIARA. Avrupa'da Folklor Tarihi, (Çev. Yerke Özer), Ankara: Geleneksel Yayınları, 2017, ISBN: 978-605-85389-4-8, 456 sayfa.

Dr. Selcan GÜRÇAYIR TEKE*

Giuseppe Cocchiara'nın Avrupa'da folklor disiplininin ortaya çıkışının düşünsel arkaplanına odaklanan çalışması Yerke Özer tarafından Rusçasından tercüme edilerek Geleneksel Yayınları arasından çıkmıştır. Palermo Üniversitesinde folklor tarihi profesörü olarak çalışan ve Pitri Müzesi'nin müdürlüğünü yapan Cocchiara, folklor tarihine ilişkin yazdığı iki kitapla ünlenmiştir. Bu kitaplardan ilki İtalya'daki folklor tarihini ele aldığı *Storia degli studi delle tradizioni popolari in Italie* (1947) diğeri ise Avrupa'daki folklor tarihini özetlediği *Storia del folklore in Europa* (1952) adlı eserlerdir. Folklorun Avrupa'daki tarihine ilişkin ayrıntılı bilgilerin paylaşıldığı kitap İtalyanca olarak 1952 yılında yayımlanmıştır. Kitabın Türkçe'ye kazandırılması oldukça uzun bir süre sonunda gerçekleşmiş olsa da Cocchiara'nın kitabı Türk halk bilimcilerin pek çok yayında yararlandıkları ve göndermeler yaptıkları bir kitap olmuştur.¹ Avrupa ülkelerinde folklor disiplininin ortaya çıkışını hazırlayan dinamiklerin neler olduğuna, ilk folklor araştırmalarının odaklandığı noktalara dikkat çeken kitap, halk bilimi disiplininin Avrupa'daki serencamını görmek için başvurulacak ilk kaynak kitaplardan biridir. Kitabın Türkçe'ye kazandırılması ile halk biliminin dışında etnografya, antropoloji, felsefe, sosyoloji, edebiyat, dil bilimi

ve din bilimi ile ilgili disiplinlerindeki araştırmacıların da kitaba ilgi göstereceği düşünülmektedir.

Adından folklorun Avrupa'da doğuşu ve gelişimi üzerine odaklanacağı anlaşılan kitapta Avrupa ülkelerinden Almanya, İngiltere, İskandinav ülkeleri, Finlandiya, Fransa, İtalya, Rusya, Çek Cumhuriyeti, Yugoslavya ve İsveç gibi ülkelerin öne çıktığı görülür. Avrupa'daki folklor hareketlerini yakından takip eden Türkiye'deki folklor hareketleri ile ilgili noktalar gölgede kalmıştır. Cocchiara, Avrupalının egzotizmin, yeni güçlerin, insanlık deneyiminin, ideallerinin, dinlerin beşiği olarak gördüğü ve vahşilerin keşfinden sonra dikkatini yönelttiği Doğu'yu ele aldığı alt bölümde Avrupalı'ya dersler veren bir Türk'e yer verir (Cocchiara, 2017: 41). 17. yüzyıl sonlarında yayımlanan sekiz ciltlik *Bir Türk Casusunun Mektupları* adlı eser, Osmanlı adına Fransızlarla ilgili bilgi toplamak amacıyla Paris'e gönderilen ve orada 45 yıl kalan bir Türk casusu "Arap Mahmut"un mektuplarından oluşur. İlk cildin yazarı Cenevizli Giovanni Paolo Marana, Arap Mahmut kimliğiyle Avrupa kültürü, gelenekleri ve dini üzerine eleştiriler yapar. "Daha basit geleneklere sahip olan" Türkiye'yi daha "karmaşık" gelenekleri olan Avrupa'ya tercih etme noktasına gelir.²

Kitabını altı bölüm hâlinde kur-

* Gazi Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Türk Halk Bilimi Öğretim Görevlisi. sgurcayir@gazi.edu.tr, Ankara/Türkiye.

gulayan Cocchiara, “Giriş” bölümünde kitabın yazılış mantığına ve sistematığına yönelik önemli yorumlarda bulunur. Temel amacı “tarihî uygarlıkların içindeki halk yaşantısının çeşitli bulgularını derlemek ve araştırmak olan folklor ilminin bağımsız ve kendine ait kural ve metotları içeren bir bilim olduğuna ilişkin yaygın kanının aksine bazıları için folklor; etnografya, psikoloji ve sosyolojinin kural ve metotlarını ödünç alan yardımcı bir bilim”dir (Cocchiara, 2017: 15). Dolayısıyla folklor tarihi kaleme alınacaksa ilişkili olduğu diğer bilim dallarının her birinin tarihini ayrı ayrı incelemek yeterli olacaktır. Ancak böyle bir yaklaşım Cocchiara tarafından kabul edilmez, folklorun yakından ilişkili olduğu pek çok bilim dalı olabilir ancak ayrı ve bağımsız bir disiplin olduğu da su götürmez bir gerçektir. Dolayısıyla folklor tarihi yazılırken ilişkili olduğu bilim dalları ve düşünsel akımlarla etkileşimi elbette ele alınmalıdır ancak “bir bilim dalının gelişim yönü anlaşılacak isteniyorsa onun hangi anda bağımsız bir araştırma alanı olduğu” tespit edilmelidir (Cocchiara, 2017: 20). Bağımsız bir bilim dalı olarak folkloru XVII. ve XVIII. yüzyıl felsefe akımlarına ve Romantizme götürenlerin aksine Cocchiara, P. Saintyves’i takip ederek coğrafi keşiflerin özellikle de Yeni Dünyanın keşfiyle birlikte sosyal kurumların tarihinin araştırılması ve karşılaştırmalı metodun kullanılmasına etnografyanın ortaya çıktığı dönemlere götürür. Folklor biliminin temelleri tam da bu zamanlarda atılmaya başlamıştır. Folklor disiplinini oldukça geniş bir bakış açısıyla ele alan bu yaklaşım, kitabın İngilizce

baskısına sunuş yazısı kaleme alan Dan Ben Amos tarafından folklor tarihinin “pek çok tarihî döneme, bilimsel geleneklere ve farklı felsefelere yayılan geniş kapsamının başka bir dilde olmadığı” yorumuna götürür. Kitabın 1952’de İtalyanca yayımlanmasıyla beraber folklor çalışmaları tarihine ilişkin ilginin arttığına dikkat çeken Amos, yazılan tarih kitaplarının büyük bir kısmının belirli bir bölge ya da ülkenin folklor tarihine ilişkin kitaplar olduğuna dikkat çeker.³

Kitabın Rusça çevirisine bir değerlendirme yazısı yazan Eleazar Meletinski, Cocchiara’nın kitabının altı bölümünden üçünde folklorun doğuşuna zemin hazırlayan düşünceler üzerine yoğunlaştığına, son üç bölümde ise folklor teori ve okullarından ve onları besleyen disiplinlerarası akımlardan bahsettiğini dile getirmiştir. Kitabın ilk üç bölümüne bakıldığında ilkel, soylu vahşi, halk, ulus gibi kavramlar eşliğinde yeni hümanizm, aydınlanma, ön-romantizm, romantizm ve ulusçuluk düşüncelerinin folklorun doğuşuna etkileri ele alınır. Montaigne, Montesquieu, Voltaire, Rousseau, Vico, Lafitau ve Herder gibi ünlü düşünce adamlarının eserleri ve fikirleri ayrıntılarıyla tartışılır. Bu bölümlerde folklorun ilk temsilcileri arasında gösterilen pek çok isimle de karşılaşmak mümkündür. Grimm Kardeşler, Ossian takma adıyla şiirler kaleme alan James Macpherson, Elias Lönnrot bu isimlerden birkaçıdır. Cocchiara’nın kitabını ayrıcalıklı bir yere koyan folklor çalışmaları açısından ilkler olarak ünlenmiş bu isimlerin çok öncesinde benzer yaklaşımlara ve bakış açlarına dikkat çeken isimleri de ele almasıdır.

Örneğin Ossian'ın şiirlerinin yayımlanmasından çok önceleri İspanya'da ve İngiltere'de halk şiirini öven sesler ve isimlerden bahseder. Hernando del Castillo, Estéban de Nájera, Lorenzo Sepúlveda'nın çalışmaları bunlar arasında gösterilebilir. Cocchiara'ya göre bu isimler "her türlü aksesardan ve yapay süslerden arınmış" halk şiirinin konularını canlandıran Macpherson'un gerçek öncüleridir (Cocchiara, 2017: 129).

Grimm Kardeşlerin 1812 yılında yayımladıkları Çocuklara ve Ev Halkına Masallar adlı masal derlemelerine ayrıntılı bir biçimde yer veren Cocchiara, masal metinleri üzerinde edebî kaygılarla yapılan düzenlemelerden hareketle daha sonra Alan Dundes tarafından fakelore örneği olarak değerlendirilen bu derlemeler hakkında "filoloji alanındaki metodolojik bir hatanın sonucu olarak doğan yeni bir sanat eseri" değerlendirmesini yapar. Grimm Kardeşlerin kitabını çocuk edebiyatı tarihini zenginleştiren bir kitap olarak tanımlar (Cocchiara, 2017: 199-200). Bir diğer fakelore örneği olarak değerlendirilen Lönnrot'un Kalevalasına ilişkin "kırık parçalardan yeniden oluşturulan vazo" benzetmesini Cocchiara kısmen doğru kabul eder ve "tek bir vazanın parçalarından değil pek çok eski vazo parçasından oluşturulduğuna" dikkat çekerek destanın organik bir bütünlüğe dönüşmediğini vurgular (Cocchiara, 2017: 204).

Kitabın diğer üç bölümü, mitoloji konusundaki görüşleriyle öne çıkan Max Müller, ödünçleme teorisiyle ünlenen ve Avrupa masallarının kökeninin Hindistan olduğunu savunan Theodor Benfey, Benfey'in takipçileri Reinhold

Köhler, Marcus Landau ve Emmanuel Cosquin, İngiliz Antropoloji Okulu ve takipçileri, Fransız epos araştırmacıları, E. Rubieri, A. d'Ancona, G. Pitré gibi İtalyan filolog-folklorcular, Tarihi-Kültürel Okulun özellikleri, M. Pidal ve çalışmalarının ele alındığı bölümlerden oluşmaktadır.

Benfey'in halk masallarının kökenini Hindistan olarak tanımlayan yaklaşımının takipçileri tarafından dogmatik bir düşünceye dönüştürülmesi sonucunda Rusya'da bilinaların vatanının Hindistan olduğuna yönelik tartışmaları başlattığına değinen Cocchiara, O. F. Miller ve A. N. Veselovski'nin bilinaların millî olduğuna yönelik görüşleriyle birlikte Rus Tarih Okulu'nu kurduklarını belirtir. Batı'nın da benzer bir biçimde Doğu'yu etkilediğini savunan Veselovski, "herhangi bir sanat eseri ya da halk anlatısını değerlendiren filologun yalnızca konuya odaklanmak yerine içlerinde ifade edilen toplumsal fikirleri ve aldıkları sanatsal formu da incelemesi gerektiğini" öne sürerek ilk kaynakların önemini gereğinden fazla abartılmamasını ister (Cocchiara, 2017: 270). Köken arayışlarının bir diğer yansıması Finlandiya'da Kalevala'nın kökeni üzerine coğrafi ve kronolojik sıralamanın yapılmasını öneren Tarihi-Coğrafi Fin Okulu olarak karşımıza çıkar. Cocchiara, Fin Okulu'nu coğrafi kartografik bir metot olarak niteler ve karşılaştıkları sert eleştirilerden bahseder. Ancak bu metot, halk edebiyatı araştırmacıları için gereken materyallerin derlenmesine yönelik araç ve koşullar geliştirmiş, metodun uygulanmasına yönelik hazırlanan katalog ve çalışmalarla Avrupa ve Amerikalı

halkbilimcilerin uluslararası işbirliğine zemin hazırlamıştır (Cocchiara, 2017: 274-275).

İngiliz Antropoloji Okulu'nun E. Tylor'un İlkel Kültür ve J. G. Frazer'ın *Altın Dal* adlı temel eserleriyle birlikte kültür kavramını derinleştirerek, etnoloji ve folklorla zenginleştirerek tüm Avrupa ülkelerini etkilemesini folklor çalışmaları açısından önemseyen Cocchiara, bu okulun çalışmalarını ayrıntılarıyla ele alır. İlkel halklara, antik uygarlıklara, uygar milletlerin sıradan halklarına romantik karakter kazandıran İngiliz Antropoloji Okulu, Cocchiara'ya göre "yalnızca Avrupa'yı değil, tüm dünyayı renk ve ırk ayrımı olmaksızın kapsamaya çalışarak gerçek bir enternasyonalizm kurma ihtimali"ne inanmıştır. Halk edebiyatının şiirsel doğasına hak ettiği değeri vermese de folklorun en zor konularını derinlemesine ve oldukça geniş bir biçimde ele almıştır (Cocchiara, 2017: 386).

Kitabının son bölümünü "Son Elli Yılın Folklor Bilimi" olarak adlandırılan Cocchiara bu kısımda "tamamlanmış ya da tamamlanmış olarak kabul edilen bilim adamlarını" seçtiğini ifade eder (Cocchiara, 2017: 21). Bunun ardında yatan neden ise, dahiyane olsa da tartışmalı olan teori ve öğretilerin onay ve bilimsel kabulü beklemeleri olarak gösterir. Son bölümde ele aldığı isimler arasında F. Ratzel, A. V. Gennep, P. Saintyves, B. Croce, M. Barbi, M. Pidal, H. Naumann ve Y. Sokolov bulunmaktadır. Cocchiara, her bölümün sonunda verdiği "Bölüm Notları" ile birlikte okurları başka kaynaklara yönlendirir ve derinlemesine araştırma yapmak isteyenlere yararlı notlar sunar.

Folklor disiplininin tarihinin ele alındığı yayınlarda parça parça çevrilerek yararlanılan bu kitabın Türkçeye kazandırılması, Türk okurlar tarafından bütünlüklü bir biçimde ve ilk elden görülmesi ve değerlendirilmesi açısından önem taşımaktadır. Cocchiara'nın folklor disiplininin doğuşuna zemin hazırlayan düşünce akımlarını ve folklor teori ve metodlarının birbirleriyle ilişkileri ve etkileşimleri bağlamında ele alan bütüncül mantığı da Türk okurlara yol gösterici olacaktır. Kitapla birlikte, Avrupa folklor tarihinde ünlenmiş ve bilinen isimlerin dışında Türkçe kaynaklarda yer almayan pek çok isme ve çalışmalarına yönelik bir dikkatin oluşacağı düşünülmektedir.

NOTLAR

- 1 Kitap 1960 yılında Rusçaya, 1962 yılında Macarcaya, 1971 yılında Lehçeye, 1981 yılında İngilizceye tercüme edilmiştir.
- 2 Kitabın Türkçesi için bkz. Giovanni P. Marana. *Bir Türk Casusunun Mektupları*. (Yay. Hzl. Arthur J. Weitzman, Çev. Mehmet Öz, Fatma Acun), Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 1999. Mektupların Kartezyen felsefe açısından değerlendirmesi için bkz. Sıla Şenlen Güvenç. "Letters Written by a Turkish Spy Eserinde Aydınlanma: Kartezyen Felsefesi. *Dörtöğe* 1/2 (2012-2). 201-211.
- 3 Amos'un bahsettiği kitaplar şunlardır: Nordik ülkelerdeki folklor çalışmalarına odaklanan *Folkemindoforskningens historie* (Copenhagen: Einar Munksgaards Forlag, 1953), Paulo de Carvalho-Neto, *History of Iberoamerican Folklore: Mestizo Cultures* (Oosterhout, Netherlands: Anthropological Publications, 1969), Jouko Hautala, *Finnish Folklore Research 1828-1918* (Helsinki: Societas Scientiarum Fennica, 1968); Richard M. Dorson, *The British Folklorists: A History* (Chicago: University of Chicago Press, 1968).